

NR.1 / MARTS 2001
POST & TELE MUSEUM

Min Skat

150 år i øverste højre hjørne

Af Sune Christian Pedersen

Den 1. april 1851 udkom det første danske frimærke. Det var billigt at købe og nemt at anvende. I 150 år har millioner af danske borgere limet sådan et på brevets øverste, højre hjørne, puttet det i postkassen og ladet det sende ud i verden.

Frimærket blev via sit motiv Danmarks mindste ambassadør, en national image-maker med kolossal udbredelse. Det blev også et samlereobjekt, der i nogle tilfælde forhandles blandt samlere til en pris, som ikke overgås af malerier

fra selv de mest værdsatte danske kunstnere. Frimærket er nationens skat, din skat – min skat.

Museets nye særudstilling, der åbner på selve jubilæumsdagen, fortæller historien om det første frimærke. I udstillingens bageste afsnit findes et skatkammer med tre store kister, hvori de sjældneste og største klenodier fra den nationale frimærkeskat kan ses.

Det Herrens År 1851

I 1851 strejfedes en total solformørkelse landet, pressefrihed og den borgerlige vielse blev indført, de danske tropper vendte hjem fra krigen i Slesvig-Holsten, den første verdensudstilling blev vist i London, og der var guldfund i Austra-

Postkasse fra 1851. Med reformen blev postgangen lettet. "Fuldmægtigen", hvis job var at afregne på posthuset med hver eneste afsender eller modtager, blev snart afløst af postkassen. De første af slagsen blev fremstillet lokalt. Dengang var der ingen standardiserede røde postkasser – eneste regel var, at man skulle kunne læse på postkassen, hvad den var beregnet til.

lien, statskup i Frankrig og oprør i Kina.

Frimærket blev født i en turbulent tid, præget af store sociale og politiske omvæltninger såvel i Danmark som verden udenfor, og denne tid har sat sine spor i udstillingen. Store bannere i udstillingen fortæller de mange historier side om side med frimærkets indførelse.

Frimærker er pengesedler

I udstillingen træder publikum ind i gravørens, trykkerens og papirfremstillerens værksted. Her findes de smukke gamle redskaber, der blev brugt til fremstillingen af de første frimærker, samt breve mellem de mænd, der arbejdede med fremstillingen. Problematikken var den samme ved frimærker som ved pengesedler: Først og fremmest gjaldt det om at sikre sig imod forfalskning.

Frimærket blev skabt i forbindelse med en stor postreform, der havde været undervejs siden det engelske postvæsen i 1840 introducerede enhedsportoen og verdens

Demonstration af frimærketrykning i København i 1890'erne. Maskinen er den, der blev anvendt til trykningen af Danmarks første frimærker i 1851. Desværre er den ikke bevaret, men museet har lånt en tilsvarende trykpresse på Danmarks Grafiske Museum i Odense, og den er allerede opstillet i museets foyer som blikfang for udstillingen „Min Skat“.

første frimærke. I udstillingens andet afsnit beskrives postreformen og den virkning, den havde på samfundets vigtigste kommunikationsnerve: postvæsenet.

Reformen skulle først og fremmest effektivisere postgangen. Man indførte blandt andet en enhedstakst, der gjorde prisen for at sende et brev uafhængig af, hvorhen i landet brevet skulle. Tidligere havde man haft udviklede takstabeller, der udregnede portoen efter den afstand, budene skulle befordre brevene. Man indførte frimærket og dets nødvendige følgesvend, postkassen, for at lette betalingen og afsendelsen af breve.

Cultur, Velstand og Velvære

Postreformen skyldtes et behov for at håndtere den stærkt stigende brevmængde i samfundet. I udstillingens tredje afsnit fortælles der om brevets kulturhistorie i midten af 1800-tallet. Efter skolereformen i 1814 var antallet af mennesker, der var i stand til at skrive og læse et brev, vokset. Folk flyttede mere rundt i landet og fik derfor også mere brug for at skrive. En af postreformens – og dermed frimærkets – vigtigste funktioner var at støtte udbredelsen af brevskrivningen. Den blev set som „et vigtigt Middel i Statens Haand til at fremme Cultur, Velstand og Velvære“.

Handlere og samlere

Bagest i udstillingen findes inventaret fra Julius Tybrings gamle frimærkehandel, der åbnede på Amagerstov i København i 1873. Her trækkes linjer frem mod i dag, hvor de gamle frimærker fra 1851 har fået status af samler- og investeringsobjekter. I frimærkehandelen findes historien om frimærkesamleriets fødsel i Danmark, mens bagbutikken rummer det dunkle, elegant draperede skatkammer, hvor de tunge jernkister er åbnet for at fremvise nogle af de største frimærkeskatte, nationen ejer.

Tak for hjælpen

Af Erik Jensen

Museet bringer en stor tak til de læsere, der har tilbudt os at låne deres breve.

I sidste nummer af MuseumsPosten efterlyste museet breve med indhold fra 1851, som vi kunne låne til fremvisning på udstillingen „Min Skat“. Blandt de tilbudte breve fra 1851 har museet udvalgt eksemplarer med blandt andet følgende indhold:

- om årets dårlige kirsebærhøst,
- om indrykning af en af det

Forsiden af det usædvanligt smukke ark brevpapir fra 1851. Indholdet må man se på museet.

- spæde danske demokratis første valgannoncer,
- om opdræt af fasaner til afskydning under jagt,
- om midlertidige leveringsvanskeligheder på et berømt dansk glasværk samt
- om en kvindes usigelige længsel efter sin bortrejste mand.

Disse håndskrevne – og enkelte trykte – vidnesbyrd om livets gang i Danmark for 150 år siden vil blive udstillet som smagsprøver på breve med gotisk skrift og være vedlagt omskrivninger til vore dages mere læsbare skrift.

Det smukkeste brev

Et af de tilbudte breve skiller sig ud. Brevomslaget er dog ikke noget at råbe hurra for. En frimærkesamler har nemlig dampet eller vasket et eksemplar af Danmarks første frimærke af!

Indholdet er heldigvis intakt, og det er til gengæld spektakulært – et lyseblåt, foldet ark brevpapir med en relieftrykt, farveløs bort og de nydeligste udstansede huller, som man kender det fra gækkebreve. Brevets indhold er en rørende hjertevarm hilsen fra tanten til den

unge Constance, der står overfor at skulle giftes med sin udkårne, Julius, og fraflytte sit barndomshjem. Alene dette brev er på grund af sin skønhed et museumsbesøg værd!

Ny bog om jubilaren

Post Danmark udgiver en bog i anledning af frimærkets jubilæum. Titlen er „I øverste højre hjørne – danske frimærker i 150 år“. Bogen fortæller bl.a. om de fire mænd bag det første danske frimærke, gravørens arbejde, frimærkesamleriets opståen, de danske frimærker set ud fra forskellige synsvinkler samt om brevskrivning i dagens Danmark. Bogen koster 350 kr. inkl. moms, men sælges på selve jubilæumsdagen, den 1. april, i museets butik for kun 300 kr.

Mændene

Af Birgitte Wistoft

Man bliver sjældent berømt af at udgive et frimærke, men måske ved at blive afbildet på et. Med 150 års forsinkelse får fire danske mænd nu chancen. De præsenteres her.

Post Danmark fejrer 150 året for det første danske frimærke med udgivelsen af 4 nye frimærker. De viser hver for sig en mandsperson i trekvart profil. De 4 mænd havde et fælles projekt: Danmarks første frimærke, som også er vist på de nye mærker.

Gravøren, værdi: 4,00 kr.

M. W. Ferslew (1801-52)

Martinus William Ferslew tegnede, graverede og trykte Danmarks første frimærke. Han blev født i et beskedent hus i Nordsjælland som ældste søn af urmagerlærling Peter

Abraham Ferslew fra St. Thomas, Dansk Vestindien.

William udviste tidligt kunstneriske evner, fik tegneundervisning og kom i lære hos gravør og matematisk instrumentmager C.I. Hoffmann i København. Desuden fulgte han undervisningen på Kunstakademiets aftentegneskole.

Som udlært gravør fik han i 1822 sit første job i Aalborg og startede her også eget værksted. I 1827 blev han udlært i den lithografiske metode og slog sig med sin kone ned i København. Ferslew delte nu sin tid mellem jobbet som leder af Henckels lithografiske Kunstanstalt og sin private gravørvirksomhed. Det blev også til to større studierejser til Paris. Den ekspertise, han snart kunne fremvise inden for kobberpladetrykning og seddelgravering, skaffede ham ansættelse ved Nationalbanken. I 1839 blev han udnævnt til kgl. hofgravør.

Ferslews tegning til det frimærke, der blev til 4 R.B.S., forelå i efteråret 1850. Han kom selv til at udarbejde vandmærkematerialet til arkene og forestå trykningen. Endvidere udarbejdede han moderstempet til 2 R.B.S., fodpostmærket, der udkom 1. maj 1851.

Efter Ferslews død den 21. april 1852 udviklede hans firma, C. Ferslew & Co., sig under sønnens ledelse til et stort og velrenommeret trykkeri og bladhus.

Postmesteren, værdi: 6,00 kr.

F. C. von Jessen (1810-53)

Manden bag det nydelige portræt på dette frimærke er den billige enhedsportos egentlige ophavsmand, postmester i København, Frantz Christopher von Jessen.

Frantz var ældste søn af stiftamt-

mand i Nykøbing Falster, gehejme-konferensråd Matthias Reinholdt von Jessen. Efter bestået juridisk embedseksamen fra Københavns Universitet startede han karrieren i postvæsenet. Optændt af udfordringerne i at forbedre det gamle postvæsen udgav von Jessen i 1839 „Haandbog i det udvortes Postvæsen for Private og Postembedsmænd“. I 1842 fik han sæde i den kommission, der skulle revidere posttaksterne, og året efter udnævntes han til postmester og chef for det københavnske pakkepostkontor. I 1848 var et reformforslag klar til fremsættelse, men så kom krigen (den 1. slesvigske krig, 1848-50), og vi skal frem til 1850, før reformforslaget blev fremlagt i von Jessens version og vedtaget i Rigsdagen den 11. marts 1851.

For Jessen personligt blev det vellykkede reformforslag anledningen til endnu et trin op ad karrierestigen: Han blev i 1850 udnævnt til Københavns overpostmester –

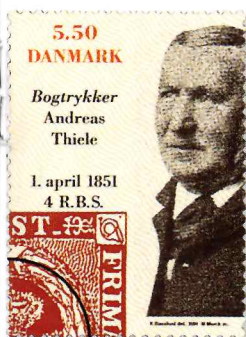

Martinus William Ferslew

Frantz Christopher von Jessen

og mærket

den første af slagsen – samt chef for Københavns Brev- og Pakkepostkontor og overbestyrer af Fodpostvæsenet. Den 11. marts 1851 blev han Ridder af Dannebrog.

Trykkeren, værdi: 5,50 kr.

A. J. S. Thiele (1825-1907)

I 1770 grundlagde Johan Rudolf Thiele sit trykkeri i København. Året efter blev han ejer af en ejendom i St. Helligøjstræde, hvor trykkeriet herefter befandt sig frem til 1936. Ejendommen findes endnu, men adressen hedder i dag Val-kendorfgade 7-9 og rummer Post & Tele Museums studiesamlinger, arkiv og bibliotek.

Johan Rudolf Thieles børnebørn, brødrene Just (1823-76) og Andreas Jeppe Schmidt (1825-1907) blev oplært hjemme og på trykkerier i Leipzig og Prag. Fra 1846 overtog de familiens virksomhed, der snart specialiserede sig i trykning af pengesedler og frimærker, altså frigørelsesmidler.

Andreas Jeppe Schmidt Thiele

Da loven om postreformen blev vedtaget i Rigsdagen, skrev man den 11. marts 1851. Loven skulle træde i kraft og frimærket udkomme den 1. april, så man fik travlt. Hofgravør Ferslew blev hovedentreprenør på opgaven. Fra Drewsen & Sønners Papirfabrik kom de håndgjorte, utrykte ark, forsynet med vandmærker fra Ferslews stempler. Ferslew graverede, og så gik han i gang ved trykpressen. Til selve trykningen havde Ferslew fået lov at benytte Nationalbankens maskiner og til assistance fik han bankens trykker, bogtrykker Andreas Thiele.

I alt blev det til knapt fire millioner styk af det første 4 R.B.S., mens 2 R.B.S., der kun skulle bruges i København, blev trykt i godt 100.000 eksemplarer i sin første version.

Thiele fik kontrakten om trykningen af andet oplag af frimærkerne. Nu bekostede Generalpostdirektionen indkøb af trykmaskiner, som blev anbragt i et par kvistværelser i postgården i Købmagergade. Først fra 1862 gav man tilladelse til, at frimærketrykningen kunne foregå i Thieles egne lokaler. Her fremstilledes alle Danmarks frimærker indtil 1933.

Generalpostdirektøren, værdi: 10,25 kr.

M. O. S. Danneskjold-Samsøe (1804-94)

Magrius Otto Sophus fødtes den 4. juli 1804 på Gisselfeld adelige Jomfrukloster, som 3. søn af lensgreve Christian Conrad Sophus Danneskjold-Samsøe. Kun 20 år gammel fik han ved kongeligt reskript sæde i Generalpostdirektionen. Mens han avancerede gennem graderne i

Generalpostdirektionen, satte han sig ved selsyn grundigt ind i både de hjemlige og de udenlandske postforhold. Kun 38 år gammel, kompetent og reformivrig, udnævntes han til postvæsenets højeste embede, generalpostdirektør.

I løbet af de over 30 år under Danneskjold-Samsøes ledelse moderniseredes det danske postvæsen til en form, der i alt væsentligt holdt sig til langt op i det 20. århundrede. Foruden portoreformen, der af-fødte indførelsen af frimærket og brevpostkasserne, sørgede postvæsenet for oprettelse af regelmæssige dampskibsforbindelser mellem landsdelene, og fordeling af post via jernbanenettet blev sat i system. Et egentligt landpostvæsen blev oprettet og pengeoverførsler via postanvisninger og – opkrævninger blev indført.

Sophus Danneskjold-Samsøe endte sine dage som ordenskansler og Ridder af Elefanten, Danmarks fornemste orden.

Magrius Otto Sophus Danneskjold-Samsøe

125 års snak

Af Jan Hybertz Gøricke

Den 14. februar 2001 var det 125 år siden, den skotskfødte amerikaner, Alexander Graham Bell, ansøgte om patent på opfindelsen af telefonen.

Bells ansøgning blev indleveret til patentkontoret i Boston kun omkring to timer inden en anden opfinder, Elisha Grey, henvendte sig samme sted med en foreløbig patentansøgning uden en fungerende model. Begge opfindere fik få dage senere besked om, at deres ansøgninger ikke kunne efterkommes. De var i strid med hinanden.

Vel vidende at patentet ville tilfalde Bell, undlod Grey at indlevere en fungerende model og afstod i det hele taget fra at foretage sig yderligere i sagen. Grey mente bl.a., at telefonen på daværende tidspunkt ikke havde nogen kommerciel værdi i forhold til telegrafer. Patentet på opfindelsen af telefonen blev udstedt til Bell den 7. marts 1876. Tre måneder senere demonstrerede Bell sin opfindelse på Verdensudstillingen i Philadelphia. Demonstrationen blev den første af en lang række lignende tilløbsstykker over hele verden i de følgende år.

Telefonen kommer til Danmark

Telefonens nyhedsværdi var stor. Mandag den 10. december 1877 kunne man i Kolding overvære at telefonen „forevises og forklares i Teaterlokalet“ af telegrafisterne M. Petersen, P. Rasmussen og Jørgensen. Forevisningen var en af flere rundt om i landet. Dertil kom en række telegrafaffolks forsøg med

telefonen, der, med Statstelegrafens tilladelse, var blevet gennemført via de eksisterende telegraflinjer.

På dagen for forevisningen af telefonen bragte Kolding Folkeblad en grundig beskrivelse af „en af Nutidens mærkeligste Opfindelser, nemlig Telefonen eller Taletelegrafer.“ Telefonen blev i artiklen beskrevet som et „overordentlig simpelt Apparat“, hvilket med stor sandsynlighed ikke har svaret til den opfattelse, mange af avisens læsere har siddet tilbage med efter at have læst om den. Der var jo tale om et elektrisk apparat, hvormed man mundtligt og uden særlige forudsætninger kunne kommunikere direkte med hinanden over flere miles afstand.

En fatal fejlurdering

Forevisningerne rundt om i landet førte til flere private initiativer. Telegrafvæsenets direktør, Heinrich Höncke, anså derimod ikke telefonen som en trussel for telegrafer, da telefonen i sine første leveår rent teknisk ikke egnede sig til fjernkommunikation. For Heinrich Höncke var telefonen derfor blot et „interessant stykke Legetøj.“ Den udtalelse har eftertiden mere sig meget over, for historien blev som bekendt en ganske anden.

Det er foreløbig blevet til 125 års snak i og om telefonen sideløbende med en stadig mere fantastisk udvikling og udbredelse. Museets gæster har kunnet se de spændende apparater i udstillingen „Telefoner for millioner“, som lukkede den 25. februar 2001. Grundet udstillingens store succes giver Post & Tele Museum nu plads for en væsentlig større del af museets flotte samling af telefoner i den permanente udstilling.

Bell telefon fra 1878. Til at begynde med skulle man bruge samme ende af telefonrøret til både at tale og lytte i.

BeoCom 2500 bordtelefon fra 2001 med bl.a. indbygget hukommelse til telefonbog og til registrering af indgående opkald.

KØBMAGERGADE 37 · DK-1012 KØBENHAVN K · TEL. 33 41 09 00 · WWW.PTT-MUSEUM.DK
TIRSDAG-LØRDAG (TUESDAY-SATURDAY) KL. 10-17 · ONSDAG (WEDNESDAY) KL. 10-20 · SØNDAG (SUNDAY) KL. 12-16

Post & Tele Museums ny plakater er tegnet af Finn Hjernøe. Den kan købes i museumsbutikken.

Plakatkunst i verdensklasse

Af L. Skovholm og B. Agersnap

Oplev en eksplosion af farver på toppen af Post & Tele Museum. Grafik og kunst mødes på den første præsentation af Finn Hjernøes værker i København.

Listen er lang over de virksomheder og institutioner grafikerne Finn Hjernøe har beæret med sit talent siden 1967. Over 248 plakater og 200 logoer er det blevet til og en lang række priser såvel i Danmark som i udlandet. Senest er hans etiket til Harboes Lakseøl blevet kåret som årets bedste. Nu kan både den og et udvalg af hans smukkeste plakater ses i Café Hovedtelegraf fra frem til den 3. juni 2001.

Kunstnerisk grafik

I udstillingen vises blandt andet plakater fra Tunø Jazzfestival, Dansk Plakatumuseum, Aarhus Teater og Dansk Laksefond. Udvalget af plakater viser Finn Hjernøes glæde for farver og dramatik. Motiverne springer frem fra baggrunden og overrasker beskueren med sine stærke farver og til tider humoristiske pointer. Finn Hjernøe er en god ambassadør for de virksomheder, han laver plakater til. Via gennearbejdede farver og former finder han ind til kernen af de værdier og signaler, virksomheden vil udsende.

Udover plakater omfatter Finn Hjernøes virke også telekort. Senest har han designet et telekort i anledning af Tele Danmarks 10 års jubilæum.

Mere kendt end du tror

Næppe ret mange ved, at Finn Hjernøe står bag et af de mest udbredte og kendte logoer i Danmark, nemlig TV2's. Fra 1987 til 1989 var Finn Hjernøe grafisk rådgiver for direktionen og bestyrelsen under opbygningen af TV2/Danmark og senere ved opbygningen af regionalstationerne under TV2. Resultatet heraf bliver dagligt set af millioner af seere og afspejler hans stilrene og tidløse streg.

Det koster ikke noget at besøge Post & Tele Museums tagcafé, hvis man kan modstå de kulinariske fristelser. Åbningstiderne er anført på bladets bagside.

Udgivet af:
Post & Tele Museum

Redaktion:
Birgitte Wistoft (ansv.)
Erik Jensen

Layout: Finn Evald
Repro og tryk: Center-Tryk, Holbæk

MuseumsPosten udgives fire gange
årligt og tilsendes gratis ved hen-
vendelse til museet. Næste nummer
udgives i juni 2001.

Oplag: 40.000
ISSN 0909-1920

Forsiden: Udsnit af et ark af Dan-
marks første frimærke fra 1851.

Adresse:
Post & Tele Museum
Købmagergade 37
Postboks 2053
1012 København K
Tlf.: 33 41 09 00
E-mail: museum@ptt-museum.dk
www.ptt-museum.dk

Åbningstider:
Museet
Tirsdag-lørdag kl. 10-17,
onsdag dog kl. 10-20,
søndag kl. 12-16.
Mandag lukket.

Café Hovedtelegraf
Købmagergade 37, 5.
Tlf. 33 41 09 86
Samme åbningstider som museet,
men køkkenet lukker en time før
museets lukketid og er også lukket
kl. 16-17.30 på onsdage.

Studiehuset
Valkendorfsvej 9
Tlf. 33 41 09 00
Åbningstid:
Tirsdag-fredag kl. 10-15 samt den
første lørdag i måneden kl. 10-15.

DET SKER PÅ POST & TELE MUSEUM:

Frimærkeudgivelser

28. marts 2001 udgives to frimærker med et aktuelt emne over temaet „Brug sproget“. De er udført af Remi Mosko over vers af Halfdan Rasmussen.

1. april 2001 udgives fire frimærker i anledning af frimærkets 150 års jubilæum. Motiverne er udført af grafikerne Keith Bassford og graveret af Martin Mörck.

9. maj 2001 udgives to frimærker med temaet „Vand – en naturrigdom“, der samtidig er årets EUROPA-udgivelse.

Særlige arrangementer i Teponia:

Søndag den 1. april: Teponia fejrer frimærkets 150 års fødselsdag med masser af spændende frimærkeaktiviteter hele dagen.

Påsken, 7. til 15. april: Kom og oplev gækkebrevets historie. Du kan både sende et elektronisk gækkebrev og klippe et selv.

Foredrag den 4. april 2001

Radorørets første 25 år

Radorørets første 25 år – og det kvarte årtusinde, der gik forud – er emnet for et foredrag på museet onsdag den 4. april 2001 kl. 19-21. Civilingeniør O. Norgaard fortæller den spændende historie om opfindelsen af radorøret i 1906 og om opfindelsens betydning for den teletekniske udvikling. Foredraget ledsages af billeder og historiske lydoptagelser og kræver ingen tekniske forudsætninger hos tilhørerne.

Tilmelding skal ske telefonisk senest den 30. marts. Deltagelse koster kr. 30, som inkluderer kaffe og kage i pausen. På onsdage holder museet åbent indtil kl. 20, så det er muligt at besøge udstillingerne inden foredraget, som afholdes i museet mødelokale på 3. sal.

1. april til 2. september 2001

Min Skat

Den 1. april fylder frimærket 150 år, og det skal fejres med manér. På dagen åbner Post & Tele Museum en særudstilling, der byder publikum velkommen til året 1851 og til Danmarks største frimærkeskatte. Samme dag er der i museets butik udgivelse og førstedagsstempling af Post Danmarks frimærkeserie i anledning af jubilæet.

Den 1. april er udstillingerne og butikken ekstraordinært åbent kl. 10-17.

6. marts til 2. september 2001

Ord i sigte

De bedste godbidder fra efterårets interaktive særudstilling om Guldalderens optiske telegrafi kan nu ses i koncentreret form på balkonen på 1. sal.

Til 3. juni 2001

Plakatkunst i verdensklasse

Grafikerne Finn Hjernøe udstiller sine bedste plakater i Café Hovedtelegraf.

Teponia – børnenes Post & Tele Museum

I januar omdøbte vi museumsværkstedet til Teponia og åbnede dørene for et aktivitetscenter, der fremstår som en integreret del af Post & Tele Museum. I Teponia er der mulighed for at få historien mellem hænderne – lige fra pen til PC. Her kan du samle frimærker, prøve telefoner med håndsving, skrive med pen og blæk, slappe af i fortællehulen eller boltre dig i IT-verdenens uendelige muligheder.